Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 НОЯБРЬ 18

Намарай адаг сагаан нохой һарын 24
СРЕДА
гарагай 4
№ 224 (18533)
сэн 6 мүн

Малай үбэлжэлгэ-92

...АТАЙ

...эндэхид пор-
...абадаг, га-
...рэндэ ехээр
...дадаг гэжэ
...ой бай-
...лотор «Ма-
...үнөө тарьа-
...дай нэго-
...рмэ «Юж-
...р порношон
...угэдэ кол-
...ой байна.
...жолнуудтэ
...хонь гарза-
...ээйэ тарла-
...бусад тэ-
...оо гээд. Тар-
...ай олохон
...нгаа фер-
...олохо туйл-
...байдалдашье
...ой гахайшад
...дүнгүудые
...лэхээр.
...ахи фермые
...Трофимович
...зажа хөө-
...ро нигэжэ
...ста гахай
...ь гайтайхан
...хэ угһаа
...байнан, үнин-
...й тэжээжэ
...ам яажа ар-
...Аргамнай
...ааа гэхээр
...лһан эхэ-
...үй болго-
...ждэ.
...ан 200 то-
...ээ 115 тэл-
...гү, али нэгэ
...ханда ту-
...ай бии. Жэ-
...һарада бү-
...р порношоно
...р хэлбэл,
...хэнһоо дун-
порношоно,
бүхэнһөө 4
...ай. Жэлэй
...лохон гахай
Тинхэдэ энэ
бүхэнһөө
...хо сохом
...аабза,— гэ-
...
...цех болгог-
...ахай. Жэ-
...ийнуудые тү-
...эгээл дүр-
хүдэлнэ.

Улита Кирилловна Павлова эндэ 12 жэл соо таһалгаряагүй ажаллажа байдаг. Тэрэшэлэн тэрээнһээ залуушаг эхэнэрнүүд Прасковья Степанова, Ирина Павлова, Зинаида Шитина, Светлана Чистякова гэгшэд баһал ажалаа арбан хургандаал адли мэдэхэ, шадаха болоһон гахайшад юм.

— Эдэнэй ажал эгээл харюусалгатай гэшэ. Эхэ гахайнуудые ходо хаража, нахижа байгаад түрүүлхэ, нарай поршоонхонуудыень гэшхүүлхэ, даруулхагүй, саг соонь хүхүүлхэ хэрэгтэй. Тингээд тэдэниие гурбан һара соо эхэнүүдэйнь һүүдэр тэжээжэ, томохон болгожо илгана. Энэ цехэйхид жэлэй эхиннээ хойшо харууһанай муугаар нэгэшье поршоонхо гарзалуулаагүй,— гэжэ фермые даагша Ф. Т. Пискуноз хэлэнэ.

Эхэнүүдһээ һалгаагдаһан поршоонхонуудые томо болгон түлжүүлдэг цехэй гахайшад Федосья Гордеева, Елена Петрова гэгшэдэй ажал баһал харюусалгатай. Эдэ поршоонхонуудые гарза хоролтогүйгээр түлжүүлхэнээ гадна, тэдэнэй шэнгүүрые оролдохо хэрэгтэй.

Гурбатахи цехэнь үрэжүүлгээ бэлдэгдэхэ эхэ гахайнуудые байлгагдадаг юм. Гахайшад Мария Лошенкова, Евдокия Константинова, Евдокия Павлова гэгшэд зоотехник Н. Ф. Васильевай хүтэлбэрилгэ доро эхэ гахайнуудые нэвтэ харууһа, тэжээлгэ байлгажа, саг соонь ототой болгоно, үрэжүүлнэ, хэлниень һайн барюулна.

Тэжээл буйлуулдаг цехэй хүдэлмэрилэгшэдэй ажал, харюусалгань баһал эхэ. Эндэ Г. С. Наталин, П. Е. Степанов, С. И. Вишняков гэгшэд дааһан хүдэлмэридоо хүсэ шадалаа, оролдолгоо гүйсэд зорюулжа ябалаг боо.

— Энэ жэлдэ абаһан поршоонхонуудайнгаа олонхине хүн зонто худалдаабди. Нэн түрүүн ажахын жасада мүнгэнэй дары оросонь хэрэгтэй болоо. Тиимэһээ аймагай ажахынууд хоорондын «Южный» комплексдо энэ жэлдэ үсөөн гахай тушаагаабди,— гэжэ фермые даагша хэлэнэ.

В. ЖАРКОП.
хүдөө бэшэгшэ.
Тарбагатайн район.

...ОЙ

...й муу бай-
...дэ адууһа
...хушэлбэгүй.
...гаар бэлэд-
...оо адууһа
...уедэ тэ-
...р хангагда-
...дэ үбһэ тэ-
...р түсэб соо-
...гүй. Тэрээн-
...ромон бага
...нэ. Нимэ
...ээ байдалда
...үбэлжэлгэ
...уудые саг
...ынартайгаар
...дэхэ гээшэ
...ы шанартай.
...ой һараг-
...ардаһан бү-
...—90 про-
...рай дулаа-
...үлөөшэ ху-
...ань, тэ-
...ба бшуу.
...д, байрануу-
...ладань, тэ-
...таргашалаг-
...ной ажа-
...эйнгээ ма-
...а. ямараар
...ааха зорил-
...т Октябрь»
...ай буусэ-
...а. Уринша-
...ай бэлцээ-
...ра тээ ажа-
...эрилэгшэд-
...ахиргааануу-
...ан гасуур
...үбэлжэлгэ
...йхань гажэ
...даһан бай-
...тус совхоз-
...ралай хан-
...ыень эн-
...ржэ аба-

...рмэ. Үнеэ-
...уудай бай-
...заһабарилга
...нүүдые бэ-
...дарха хэжэ
...харагдаба-
...ын сонхо-
...дэ дээрэһээ
...ндэбэ. Шэб-
хэ шабааһа сэбэрлэдэг транспортёрнуудынь арилгагданхай байна. Улаан булангай пеэшэниинь заһабарилагдажа эхилэнхэй.

Үнеэдэй байрын нэгэ боксын үһээнь унажа байна. Энэнь тон аймшаггай.

Тугалай байрын заһабарилга ойроошье хүртөөгүй. Хабар ямар байгаа һэм, тэрэл хэбээрээ мүнөө болотор байһаар.

Хашаа, хорёогойнгоо газаагуурхи шэбхыень арилгаха хүдэлмэри эхилэнхэй.

— Тугалай байрын заһабарилгань һаянайл захалба. Дулаалха, сагаадаха, пэллэхэ ажал ехэ. Хорёогоо сэбэрлэнэнэйнгээ һүүлээр тэрээнээ дахинаа хорёолхо ёһотой,— гэжэ тугалшан Н. Л. Ракова хэлэнэ.

Тэжээлэйнь цех бэлэн болгогдонхой. Эндэ хүдэлхэ хүнүүд цехээ өөһэдөө заһабарилһан байна. Үнеэдэй байрые заһабарилха ажалынь баһал ехэ юм.

— Фермые даагшатнай хэн бэ?— гэжэ тэрээнһээ асуубаб.

— Любовь Петровна Карпова гэжэ ехэ шуран бэрхэ эхэнэр. Тэрэнэй мандаажаллахаяа ерэһэнһээ хойшо хүдэлмэримнай яһала урагшатай эрхилэгдэнэ,— гэжэ тугалшан харюусаба.

Фермые даагшатай уулзажа хоорэлдэһэмни, энэ тушаалда гурбадахи үдэроо хүдэлжэ байһан хадаа хэжом ерэхыемнай гүйгаа һэн.

Үнеэдэйнгээ байрыень, транспортёрнуудыень, уһалуурини болон үнеэдые оньһон арагаар һааха түхеэрэлгэнүүдыень богони болзор соо заһабарилжа үрдихэ гээшэ ехэл хүшэр гэжэ ойлгобди. Юуб гэхэдэ, совхоздо барилгын материал хомор юм.

Малай үбэлжэлгэ эхилбэ. Һаамхай малаа дулаан байрадань оруулхаар саг хүрэжэ ерэнхэй. Харин тэрэнь үшөө бэлэн бэшэ байһаар. Фермэ дээрэ ёһотой эзэнэй үгы байһанһаа нимэ байдал ушараа гэжэ тугалшан эхэнэрэй хэлэһэниинь мүнөө зуб хаш.

Ш. ГОМБОЕВ.

Уншагшын һанамжа

ҺАЙНААР БОДОМЖОЛЖО ҮЗЭХӨӨР

Һаяны сагта зарлагдахаяа байһан бүгэдэ буряадуудай хурал тухай мэдээсэлнүүд республикын олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэ һүүлэй үедэ олоор гарана. Республикын урданай нэрые һэргээхэ, округуудые нэгэдхэхэ, газарые үмсэлхэ, Бурнацком мэтын буряад арадай политическэ зургаанние байгуулха гэһэн нэгэтэ бэшэ зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнууд тэрэ хурал дээрэ табигдаха гээд эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ В. Хамутаевай олон тоото үгэ хэлэлгэнүүдһээ ойлгожо абахаар байна.

Эдэ асуудалнууд, үнэхөөрөөшье, буряад хүн бүхэнэй һанаа зобоодог. Тиимэһээ тэдээн тушаа бүхы буряад арадай нэрэһээ шиндхэбэри абахын тула һайнаар бодомжолжо үзэхэ, шата бүхэнэй зургаануудта зүбшэн хэлсэхэ шухала бшуу. Харин В. Хамутаев болон тэрэнэй талые баригшад бүгэдэ буряадуудай хуралай нэрые хэрэглэн, «түргэн түүхэй» шиндхэбэри абахаяа һанаа гээшэ ха.

Тиимэһээ политикын, экономикын, национальна болон нацинууд хоорондохи харааа бодолнуудай талаар эдэ асуудалнууд демократиин үндэһэ баримталан, һайн шанартайгаар, мэргэжэл түгэсөөр зүбшэн хэлсэгдэхэ гээшэ гү, хурал дээрэ абтаһан шиндхэбэршүүд ямар хойшолонтой байхаб гэхэ мэтын асуудалнууд гаража ерэнэ.

Түрүүн бүгэдэ буряадуудай 3-дахи гэжэ шангаар соносхогдоһон, харин бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй буруушаһанай һүүлээр бүхы буряадуудай хурал гээд нэрлэгдэжэ зарлагдахаяа байгаа съезд демократиин үндэһэ баримтална гээшэ гү гээд һэжэг түрэхөөр болоно. Тус эблэлэй муугаар гү, али һайнаар хүдэлөөшье һаань, тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэд хуулиин ёһоор һунгагдаһан, бүгэдэ буряадуудай съезднүүдые зарлаха хуулита эрхэтэй зургаан болоно бшуу.

Тиимэһээ бүгэдэ буряадуудай съездые үнгэргэхын тула мүнгэн зөөри суглуулха тухай «Нэгэдэл» хүдэлөөнэй болон Буряад-Монголой арадэй намын (БМАН) 3-дахи съездые зарлаха тогтоол баталан абахыень конференциие баадхаад, хэблэлдэ эдэбхитэйгээр бэшэжэ, телевиденеэр хөөрэжэ байгаад, эблэлые муушалһанай һүүлээр тэрэниие ондоо зургаан, Бурнацком болгон һэлгэхэ хэрэгтэй гээд ойлгуулхые оролдоно. Иимэ хандалга ямаршье ушарта буряад арадые эмхидхэн нягтаруулхагүй ха юм.

Тиин болохоёо байһан хурал дээрэ Хамутаев Пронькинов хоёр гол элидхэлнүүдые хэжэ, өөһэдынгөө хараа бодолнуудай һайн талые харуулжа, мууень нюуные оролдохо гээд уридшалан хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. Эмхидхэлэй комитедэй бусад гэшүүд, «Нэгэдэл» хүдэлөөнэй ба БМАН-ай түлөөлэгшэд һайнаар бэлдэжэ, үгэ хэлэхэ, тингэжэ съездые «гартаа абаха» байна. Бүгэдэ буряадуудай үнгэрэгшэ жэлэй съездые коммунистнуудай суглуулһан байгаа һаа, мүнөөнэй съездые тэдэнэртэ харин бодолтой зон зарлажа, демократиин үндэһэтэй болон адли тэгшэ байдал туйлгдаагүй зангаараа үлэхэ болоно.

Демократи гээшэмнай эл-дэб урасхалнуудай, партинуудай, хүдэлөөнүүдэй аб адли эдэбхитэй хабаадалые хараална ха юм. Съездыи делегадуудай хэнэй, юунэй түлөө дуугаа үгэхэеэ урид шиндхэхын тула тэдэнэй программануудай проктнүүд түрүүн хэблэгдэн гаргагдаха ёһотой байна. Харин энэ ушарта бүхы хараа бодолнууд ба проектнүүд нюуса зандаа үлэнхэй.

Политическэ эмхи зуургаание һунгалга хадаа съездын гол үйлэ хэрэг болоно. Тэрэ үедэ эблэлые шүүмжэлжэ, Бурнацкомой гү, али Конгрессэй хүтэлбэрилэгшэдтэ эрхэ түлөөлэлгээ дамжуулан үгэхыень баадхаха байха. Үнөөхил танил хүнүүднай шэнэ зургаанай толгойлогшод болохо даа.

Бидэнэртэ юуншье хэрэгүй, арад зонойнгоол түлөө оролдонобди гэжэ хэды хэлээшье һаа, тэдэ үнэн дээрээ засаг түрые гартаа абахын тула үсэд нэтэрүүгээр оролдоно бшуу. Тингэжэ тэдэ арадай хүсэл зорилгонуудые өөһэдынгөө аша тулһээ бүридэһэн иимэ конгресс һунгагдаха юм ха. Бүридэлдэнь арба-арбаараа буряадуудай табан гол һалаа угсаатанай түлөөлэгшэд һунгагдаха. Тодорхойлбол, хоришуул, хонгоодор, булгад, эхирэд, сонгоол-сартуул болоно.

— Мүнөөнэй орёо байдалда нимэ хурал эды яаралтайгаар зарлаһанай юун хэрэг бэ?—гэжэ сэхэ руунь һурабабди.

— Хурал мүнөө үедэ зарлаагүйдэмнай аргагүй. Манай хубиин хүсэл бэшэ, тинхыемнай тон түрүүн «Газарые зөөри болгохо тухай» Хуули заабол абаха гэжэ оролдодог Буряад Республикын Верховно Совет маниие баадхаа бшуу. Энэ хуули тухай асуудал мүнөө тэндэ яашье табижа болохогүй. Энэ буряад арадта тон хангалтагүй хойшолонтой байжа магад,—гэжэ Игорь харюусаба.

Н. ДАБАЕВ.

АРАДАЙ ХУБИ ЗАЯАНДА—АНХАРАЛТАЙГААР

Павловай гудамжа, 66. Трамвай, автобусой «Химчистка» буудал. Энэ хаяг тээмэндэнэй газетэнүүдтэ, радио, телевиденин дамжуулганудта ото ябадаг болонхой. Энэмнай Буряад-Монголой арадай намай, Үндэһэ яһатанай «Нэгэдэл» хүдэлөөнэй, шангалан хэлэбэл, штаб-байра, энэ үедэ Бүгэдэ буряадуудай хуралай эмхидхэлэй хороон эндэ хүдэлнэ.

Тус хурал тухай эллдэй һанамжанууд хэлэгдэнэ. Гэбэшье үнгэргэгдэхэ болоһон хадань тэрэниие тоогүй байлтай бэшэ. «Химчистка-тэй» зэргэлээд, Буряадай гүрэнэй архивай документнүүдые хадагалдаг хоёр дабхар байшан бии юм. Тэндэ хубисхалай үмэнэхи степной дүүмэнүүдэй, хубисхалайн мүн тэрэнэй һүүлээрхишье үеын саарһа дансанууд хадагалагдадаг гээшэ. Арадай хуби заланда хабаатай асуудалнууд тон лэ болгоомжотойгоор шиидхэгдэхэ ёһотой гэжэ түүхымнай шэмэрүүн амин һануулна...

«Химчисткын» хубсаһа тушаан абадаг пункт руу оромсоороо, буряад хуралай эмхидхэлэй комитет хаанаб гэжэ тэндэ хүдэлдэг эхэнэрһээ һурахадам, тэрэшье абаһаар ойлгобогүй. БМАН, «Нэгэдэл» хүдэлөөн гэхэдэмни: «А-а, тэрэ подвал руу орон сасуу, дээшээ гарахадатнай, хоёрдохи дабхарта кабинет байха»,—гэжэ заагаадхиба.

Бишыхан таһалга соо гурбан стол табяатай. Тамхинай хүхэ утаан. Хоёр телефон, селекторэйшье түхэлтэй нэгэ юумэн батарей дээрэ табяатай. Буряад-монгол арадай намай хоёр түрүүлэгшэ Владимир Хамутаев, Игорь Пронькинов урда урдаһаа харанхай һууна. Нилээд лэ сүлөөгүйнүүд хэбэртэй. Тухайлхада, хурал тухай хөөрэлдөөн болоно. Хубисхалай үедэхи ревкомууд һанаандам оробо. Хёмороон лэ бү болоһой...

— Хуралай секциинүүдтэ зүбшэн хэлсэхэ документнүүдые бэлдэжэ байнабди,—гэжэ В. Хамутаев хэлэнэ. Хамтын суглаан дээрэ тэрэ өөрөө «Буряад Республикадахи политическэ байдал тухай» элидхэл хэхэ юм байна. Тинхэдэ философийн эрдэмэй кандидат И. С. Урбанаева «Газар—хүнэй ажаһууха оршон, буряад арадай ажал ябуулгын этно-экосистемэ» гэһэн элидхэл хэхэ. Түүхын эрдэмэй доктор Ш. Б. Чимитдоржиев 1937, 1958 онуудай Конституциндa харша актнууд тухай, буряад арадай эрхыень хүсэлдүүлэн бусааха, сагааруулха тухай элидхэл дурадхаха.

«Буряадуудай үндэһэ яһатанай конгрессэй дүрим» бэлдэгдэнэ. Тэрэнэй ёһоор, энэ гү, али, магад, удаадахи хурал дээрэ 50 гэшүүдһээ бүридэһэн иимэ конгресс һунгагдаха юм ха. Бүридэлдэнь арба-арбаараа буряадуудай табан гол һалаа угсаатанай түлөөлэгшэд һунгагдаха. Тодорхойлбол, хоришуул, хонгоодор, булгад, эхирэд, сонгоол-сартуул болоно.

— Мүнөөнэй орёо байдалда нимэ хурал эды яаралтайгаар зарлаһанай юун хэрэг бэ?—гэжэ сэхэ руунь һурабабди.

— Хурал мүнөө үедэ зарлаагүйдэмнай аргагүй. Манай хубиин хүсэл бэшэ, тинхыемнай тон түрүүн «Газарые зөөри болгохо тухай» Хуули заабол абаха гэжэ оролдодог Буряад Республикын Верховно Совет маниие баадхаа бшуу. Энэ хуули тухай асуудал мүнөө тэндэ яашье табижа болохогүй. Энэ буряад арадта тон хангалтагүй хойшолонтой байжа магад,—гэжэ Игорь харюусаба.

Н. ДАБАЕВ.

Асагадэй дэсэн. Тэрэнэй арамнайлалга тухай материал «Буян» хуудаһанда уншагты (3-дахи нюур).

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

„Буряад үнэн"-93

АСУУДАЛНУУД... АСУУДАЛНУУД...

ЮУНДЭ ХҮДӨӨ БЭШЭГШЭД ЗҮРХЭ АЛДАНАБ?

«Үнэнэй» һүүлшын нюурта «Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин коллектив» гэжэ уншажархихадаа, балайшье бэшэдэһэн хүрэхэеэ болишохоёо һанадаг.

Юрэдөө, ши хүдөө бэшэгшэ, иимэ дээдын зургаануудай бии болгоһон хэблэлдэ юугээ бэшэхээ һанаа хүмши гэжэ өөрыгөө шүүмжэлхэш. «Бэшэһэншин туһа болохо юм гү, али тушаа гү?» — гэжэ байжа бодохош, зүрхэ алдахаш: уншагшадта хэрэгтэй байха юм гү, али үгы гү гэхэ мэтээр али оло бодохош...

Минэ сагаа шортоо һалгаагаад, арай гэжэ бэшээ болоһон юумэншин хэндэшье хэрэгтүй, тооһондо дарагдажа, сагайнгаа хүрэхэдэ үгтэһэн болохо юм гү, гэжэ байгаад һанахадаа, орхилтойн шэнги болохо... Тоэд «Бүгэдэ арадай газетэ» гэжэ бэшээтэй байхадань, баһа бэшээтэй шэнги болохо юм. Юрэдоол таарамжань олдохогүй юм даа..

Зүгөөр «Буряад үнэмнай» бүхы буряад зоной болоһой гэжэ һанаһандаа, туһашье гү, али тушаашье болохо даань, бэшээд туршагдаха юм.

СОЦИОЛОГИЧЕСКА ШЭНЖЭЛГЭ АЛИ ХЭХЭ БАЙГАА ГҮ?..

Яахадаа манай яһатан буряад хэлэн дээрэ гарадаг хэблэлнүүдые багаар закинаб, уншанаш? Юуна [illegible] иимэ болоо гээшэб? Энэ һарюужалга гээшые хайшан гэжэ заһаха ёһотойб гэхэ мэтын бодолнууд, асуудалнууд, һанамжанууд үсоон бэшэ зоной ухаан бодол соо ябадаг гээшэ [illegible] гэжэ һайнгдахаар.

Энэ талаар тусхай шэнжэлэлгэ гээшые «Буряад үнэнэй» редакци гансаараа үүдхожо, дүүрэгжэ шадаха гү, али үгы гү? Газетэдэ анкетэнүүдые хэлэжэ, туһалхаг юм гү гэхэдэ, ороёдоол 7 мянга хахад уншагшадтай байна. Яагаа һаа дээрэ юм бэ?

Юрэдоол, яаба хэбэшье, ноёд һайдай дунда энэ ажал түрүүн ябуулха байгаа бэшэ гү? Дарганар сүлөөгүй байдаг юм гү, али буряад газетэеэ тоожолдогүй юм гү, алиород хэлэн дээрэ гарадаг хэблэлнүүдые олоор захижа, буряадта бэшэһэн һонинуудаа, хэблэлнүүдэ уншажа дилэхэ аргагүй байдаг юм гү?..

Буряадай Верховно Соведтэ, Министрнүүдэй Соведтэ, министерствэнүүдэй, комитедүүдэй, тэдэниие толгойлжо ябаһан дарганар хэр зэргэ танай газетэ захидаг гээшэб?

Арадай эрдэм һуралсалай министр С. Намсараевай «Багшанарай шухала зорилгонуud» (169-дэхи дугаарта) хүдөө ажахын министр Н. Найдановай «Гол һалбарида һаһаа бүридэһэн иимэ конгресс һунгагдаха юм ха. Бүридэлдэнь арба-арбаараа буряадуудай табан гол һалаа угсаатанай түлөөлэгшэд һунгагдаха. Тодорхойлбол, хоришуул, хонгоодор, булгад, эхирэд, сонгоол-сартуул болоно.

— Мүнөөнэй орёо байдалда нимэ хурал эды яаралтайгаар зарлаһанай юун хэрэг бэ?—гэжэ сэхэ руунь һурабабди.

— Хурал мүнөө үедэ зарлаагүйдэмнай аргагүй. Манай хубиин хүсэл бэшэ, тинхыемнай тон түрүүн «Газарые зөөри болгохо тухай» Хуули заабол абаха гэжэ оролдодог Буряад Республикын Верховно Совет маниие баадхаа бшуу. Энэ хуули тухай асуудал мүнөө тэндэ яашье табижа болохогүй. Энэ буряад арадта тон хангалтагүй хойшолонтой байжа магад,—гэжэ Игорь харюусаба.

Н. ДАБАЕВ.

«БУРЯАД ҮНЭН» БҮГЭДЭ АРАДАЙ ГЭЭШЭ ГҮ, АЛИ БҮГЭДЭ БУРЯАДАЙ ГҮ?

Хэнэйшье мэдэһээр «Буряад үнэмнай» һая болотор партиин орган байһан гээшэ ааб даа. Тиимэ байхадаа, намай, засагай гар соо, мэдэл доро байгаа ха юм. Тэрэ үедөө бүхы буряад зондо хабаатай газетэ байгаагүй бэшэ гү? Буряад угсаатанай үни холын түүхэ, домог, уг гарбал, шажан мүргэл тухай үргэн ехээр, байһан соонь бэшэдэг һэн гү?

Харин һүүлшын жэлнүүдтэ гүрэн соомнай сүлөөтэ үгын соносхогдоһонһоо хойшо, баряанда байһан, «амандаа булхаһан үһаяа адажа, турьяжа», дараатай, хорюултай материалнуудаа, һанаһан һарбайһанаа бэшэдэг, хэлсэдэг боложол байна хабди... Энэнь ехээр һайшаахаар байна. Теэд зоной «амаа хахалхадань» тааража, тэсэжэ ядадаг янзанууд, ушарнууд гүрэн түрэ соо яһала дуулдана, бэшэгдэнэ, харагдана гээшэ. (Жэшээнь, Россин Верховно Совет), хуушанайхлараа зоной «ама» баряад байха ноёд һайдшье дээгүүршье, доогууршье бии хэбэртэй. Бидэ уншагшад, бэшэгшэд сүлөөтэ үгынгөө түлөө дуугаа үгэхэ, оролдохо баатай болоноби. Хэрэгтэй болоо һаань, газетын нюур дээгүүр хөөрэлдэхэ, тоосолдохо, тулалдаха болоноби. Юрэдөө хуули буса аашануудай, ябадалнуудай дайралдахада, нюдөө аняад, бэеэ абаад, үлэ мэдээшэ болоод, намһаал саагуур, наранһаа наагуур гээд байлтай бэшэ юм ааб даа. Ямаршье үе сагта гуулияа гаргуулха дурагүй хүн зоншье, ноёд һайдшье, засаг түрэшье байһан гээшэ ааб даа. Мүнөөшье бии ха юм!

Энэ талаһаа уншагшад, бэшэгшэд редакцида туһа хүргэхэ ёһотойби, хэрбээ редакциин хашагдаа, баршагта байдалда ороо һаань, хэрэгтэй болоо һаань хамгаалжа туршаха болоноби.

Сүлөөтэ үгэнүүд байхашье, аршалагдахашье ёһотой. Энэ үгы байһанһаа боложо, 37—38 онуудай сүйд, бэшэшье тодхоёо ушарнууд болоо ха юм. «Үнэнөө» яажа бүгэдэ арадай гү, али бүгэдэ буряадай [illegible] түлөө олон дурадхалнуудые уншагшад оруулна. Бүлта хамһажа бүгэдэ буряад арадай гэһэн дэнзээсэнь үшөө дээшэлүүлэел гэжэ үзэялнаб.

Б-Н. ЛХАМАЖАПОВ.
Агын округ,
Сагаан Уула һуурин.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

1-дэхи нюурта. «Малай үбэлжэлгэ—92»— мэдээсэлнүүд.

Уншагшын һанамжа. А. Гармаев: «Һайнаар бодомжолжо үзэхөөр».

Н. Дабаев: «Арадай хуби заланда — анхаралтайгаар».

«Буряад үнэн»-93. Б-Н. Лхамажапов: «Асуудалнууд... Асуудалнууд...»

2-дохи нюурта. Үбэл — шанга шалгалта. Н. Попова: «Дүтгэдэлнууд үшөөл бии».

Уншагша асуудал табина. С. Цыбенов: «Хуушан гуримаа орхие».

3-дахи нюурта. «Буян»— заншалта тусхай хуудаһанай материалнууд.

4-дэхи нюурта. Соёлой һонин.

Үбэл—шанга шалгалта

ДУТАГДАЛНУУД ҮШӨӨЛ БИИ

Һүүлэй жэлнүүдтэ мүнгэн зөөри һомололгын, түмэр соргонуудаар, котельнын түхеэрэлгэнүүдээр, дулаасуулгын хэрэгсэлнүүдээр болон бусад зүйлнүүдээр хангалгын эрид муудахада, байрын гэрнүүдье, коммунальна объектнүүдые үбэлжэлгэдэ бэлдэхэнь хүшэр хэрэг болонхой. Материально-техническэ, эльшэ хүсэнэй нөөсэнүүдэй үнэ сэнгүүдэй һула табигдаһанһаа уламжалан, гэр байра ашаглалгын албануудай мүнгэн һангай байдал улам орёо болоо юм. Тиин ажахын, подрядна аргаар хэгдэһэн заһабарилгын хүдэлмэрийн түлөө түлбэри оройтуулагдажа түлэгдэнэ.

Мунөө нютагай захиргаануудай финансын таһагууд эдэ албануудые мүнгэн зөөреэр хангаха болоо. Ушар тиимэһээ мүнгэ саг соонь һомолжо байлгые гулваанар өөрынгөө хиналта доро абаха ёһотой. Юуб гэхэдэ, мүнгэ болзор соонь һомолоогүй байһанһаа болоо, Закаменск, Бабушкин хотонуудта, Мухар-Шэбэр, Бэшүүр, Петропавловка, Хурамхаан һууринуудта заһабарилгын хүдэлмэри хойнотон эхилээ һэн. Эдэб бэрхэшээлнүүдэй тохёолдобошье, дулаанай, уһа дамжуулдаг сетьнүүд, байрын гэрнүүд заһабарилгдаһан байна. Котельнэнүүдые шулуун нүүрһэнэй нөөсэнүүдээр хангаха хүдэлмэри бэелүүлэгдээ. Арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй мэдэлэй котельнэнүүд хүсэд хүрэхэ түлишэтэй. Мүн райтопой складуудта түлишэ нөөсэлэгдэнхэй юм.

Гэр байрын-коммунальна ажахын объектнүүдые үбэлдэ бэлдэлгын хүдэлмэрийе шалгалга юу харуулааб гэхэдэ, республикын нютагуудта энэ хүдэлмэри урид хараалагдаһанһаа гэзгдэжэ хэгдээ. Нютагай захиргаануудай энэ хэрэгтэ ёһотой анхарал хандуулаагүй, эмхидхэлэй хүдэлмэри муугаар ябуулһанһаа боложо, нимэ байдал үзэгдөө. Манай комитет районуудай гэр байрын-коммунальна ажахынуудта тохёолдоһон байдалые хаража үзөөд, нютагай захиргаануудай нимэ асуудалнуудые шиндхэхыень хандаа һэн. Жэшээлхэдэ, коммунальна ажахыда бюджедһөө үгтэһэн мүнгэ саг соонь ашаглахэ, нютагай предприятинуудта запас хэрэгсэлнүүдые, стандартна бэшэ түхеэрэлгэнүүдые бүтээхэ, электродвигательнүүдые заһабарилха гэхэ мэтэ.

Республикын гэр байрын-коммунальна ажахын талаар комитедэй үгэһэн дурадхалнуудые зарим нютагай захиргаануд бэелүүлхые оролдоһон байна. Жэшээлхэдэ, Гусиноозерск хотын захиргаан гэр-байрын коммунальна ажахын хүдэлмэрийе һайжаруулхаар нилээн оролдолго гаргаа. Шахта, уурхай, ГРЭС болон бусад предприятинуудаа өөр өөрын гэр байрын жасатай, коммунальна ажахытай байһан юм. Тиин али нэгэниинь үбэлдэ һайнаар бэлдэхэ, нүгөөдэнь бэлдэхэлэй хүдэлмэри муугаар хэхэ ушарнуудаа али болохо дайралдадаг һэн. Энээнтээ болоо, хүн зонһоо гомдол олоор ородог байгаа. Мунөө тусхайлагдамал ниитэ нэгэн албануудаа байгуулагдаа. Жэшээлхэдэ, горводоканал, дулаанай, электрын сетьнүүд болоно. Нигэжэ элдэб албан зургаануудай һайнаар ажагладдаггүй байһан инженернэ объектнүүд нэгэ өзэтэй болоожо, хүн зонине хангалгын, техническэ харууһа хэлгын хэм хэмжээн саашадаа дээшэлүүлэгдэхэ гэжэ найдахаар. Инженернэ сетьнүүдые заһабарилаагүй, гэр байрын жаса үбэлдэ бэлдээгүй «Гусиноозерская» шахта шэнээр байгуулагдаһан предприятинуудта эдэ бүгэдээ дамжуулаагүй байһаар, Республикын районуудай, хотонуудай захиргаануудай Гусиноозерскын жишээ дагабал, һайн байха бэлэй.

Петропавловка һууринай болбосон түхэлтэй байрын гэрнүүдтэ ажаһуудаг зон олон жэлэй туршада үбэлдөө даарадаг һэн. Энэ шалтагаанһаа боложо, хүнүүд түлбэриеэ хэдэггүй бэлэй. Үбэлдөө гэр соонь 3 градус дулаан байхада, хэн мүнгеэ түлэхэб даа. Ушарынь гэхэдэ, эндэхи квартальна котельнэ хуушаржа, һайнаар дулаасуулжа шадахаяа болёо һэн. Тиимэһээ тэрэнние һэльбэн шэнэлхэ асуудалые түргэнөөр шиндхэхэ хэрэгтэй байгаа. Байгша оной март соо манай комитет барилгын подрядна эмхитэй хэлсэжэ, һэльбэн шэнэлэлгэ эхилхэ гэжэ хэлсээ бэлэй. Зэдын районой захиргаанай мүнгэн зөөри һомолхо асуудалже саг соонь шиндхэсгүй байһанһаа уламжалан, барилгашад апрель соо котельнын түхеэрэлгэнүүдые задалже абаад, шэнэ түхеэрэлгэнүүдые хоёр һара үнгэрһэн хойно хабсаргажа эхилээ. Һэльбэн шэнэлэлгэ эхилхын тула манай комитет байгша оной нэгэдэхи квартальда 2 миллион түхэриг һомолһон байха. Котельные һэльбэн шэнэлэлгэ хойшолуулагдан дүүргэгдэжэ, мунөө бүхы объектнүүд дулаагаар хангагдажа эхилээ.

Мунөө республикын районуудай түбүүд (Загарайһаа бэшэ) дулаагаар хангагданхай. Квартальна котельнэнүүд хэрэглэгшэдые дулаагаар хүсэд хэмжээн соонь хангана. Гэбэшьэ зарим абонентнүүд һая болотор заһабарилгаяа дүүргэнгүй байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тэрэ тоодо зарим нютагай Советүүдэй гэр байрын жаса, элүүрые хамгаалгын объектнүүд оролсоно.

Загарай тосхондэ тон хүндэ байдал тохёолдонхой. Болбосон түхэлтэй байрын гэрнүүдтэ ажаһуудаг зон олон жэлэй туршада үбэлдөө даарадаг һэн. Энэ шалтагаанһаа боложо, хүнүүд түлбэриеэ хэдэггүй бэлэй. Үбэлдөө гэр соонь 3 градус дулаан байхада, хэн мүнгеэ түлэхэб даа. Ушарынь гэхэдэ, эндэхи квартальна котельнэ хуушаржа, һайнаар дулаасуулжа шадахаяа болёо һэн. Тиимэһээ тэрэнние һэльбэн шэнэлхэ асуудалые түргэнөөр шиндхэхэ хэрэгтэй байгаа. Байгша оной март соо манай комитет барилгын подрядна эмхитэй хэлсэжэ, һэльбэн шэнэлэлгэ эхилхэ гэжэ хэлсээ бэлэй. Зэдын районой захиргаанай мүнгэн зөөри һомолхо асуудалже саг соонь шиндхэсгүй байһанһаа уламжалан, барилгашад апрель соо котельнын түхеэрэлгэнүүдые задалже абаад, шэнэ түхеэрэлгэнүүдые хоёр һара үнгэрһэн хойно хабсаргажа эхилээ. Һэльбэн шэнэлэлгэ эхилхын тула манай комитет байгша оной нэгэдэхи квартальда 2 миллион түхэриг һомолһон байха. Котельные һэльбэн шэнэлэлгэ хойшолуулагдан дүүргэгдэжэ, мунөө бүхы объектнүүд дулаагаар хангагдажа эхилээ.

Мунөө республикын районуудай түбүүд (Загарайһаа бэшэ) дулаагаар хангагданхай. Квартальна котельнэнүүд хэрэглэгшэдые дулаагаар хүсэд хэмжээн соонь хангана. Гэбэшьэ зарим абонентнүүд һая болотор заһабарилгаяа дүүргэнгүй байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тэрэ тоодо зарим нютагай Советүүдэй гэр байрын жаса, элүүрые хамгаалгын объектнүүд оролсоно.

Загарай тосхондэ тон хүндэ байдал тохёолдонхой. Болбосон түхэлтэй байрын гэрнүүдтэ ажаһуудаг болон бусад объектнүүд мунөө болотор дулаагаар хангагданагүй. Баригдажа байгаа шэнэ котельнэ гурбан жэлэй саана ашаглалгада тушаагдаха ёһотой һэн. Харин барилгашадай гэмээр ашаглалгада тушаалгын болзор жэлнээ жэлдэ хойшолуулагдана. Үнгэрһэн жэлдэ барилгын ябаса хараад, бидэнэр хуушан котельнэ зөбсэгжүүлхэ хүдэлмэри хэжэ, зоной үбэлжэхэ байдал түхеэрэгдээ һэн. Харин мунөө хуушан котельнэ ашаглахын аргагүй боложо, бүхы түхеэрэлгэнүүдынь задалагдажа абтаад хаягдаа. Барилгашад декабрь соо шэнэ котельнэ ашаглалгада тушаахаар хараална.

Н. ПОПОВА,
гэр бэйрын-коммунальна ажахын талаар комитедэй гэр байрын секторые даагша.

УЛАСХООРОНДЫН УДХАТАЙ

Захааминай Пурта һуурининһаа Монголой Булган аймаг хүрэтэр шэнэ харгы баригдажа байнхай. Хоёр ороной, мүн хоёр аймагай хооронд охи харилсаа холбоондо һайн харгы гээшэ айхабтар ехэ удха ханартай бшуу. Тиимэһээ харгы баригшад ехэ харюусалгатай ажал хэжэ байһанаа һайнаар мэдэнэ. Мунөө тус харгыгаар түрүүшын бульдозер ябажа эхилээ. Тиимэһээ энэ харгын нээгдэхэ хугацань холо бэшэ гэжэ һанагдана.

Бурятвэдмелиорация» нэгэдэлэй нүүдэл-оньһожоруулагдамал колонным хүдэлмэришэд тус харгын баригдага ехэ габьяатай гээд онсолмоор.

Д. ВАНЧИКОВ.

Захааминай аймагай гулваа Бато Цырендондокович Семенов түрүүтэй МВД-гэй, аймагай почтын, худалдаа наймаанай болон бусад эмхи зургаануудай олон дарганар, Хамнинн таряашадай ажахынуудай эблэлэй директор Владимир Будожапович Соктоев урда һарын эсэс багта үнгэргэгдэһэн конференцилэ хабаадаба. Би хойнотожо, аймагай гулваа Б. Ц. Семеновой үгээ хахадлаад байхадань, клубта ороһон бангааб. Юуб гэхэдэ, хэдэн хоногоор урид соносхол хэгдээгүй, зарим зон гүйсэд мэдээгүй байгаа хаш. Аймагай гулваа Бато Цырендондокович айхабтар һониноор, тодоор дэлгүүрэй экономикын үедэ яажа амидархаб гэжэ буряадаараа хөөрэжэ үгэбэ. Эндэ нэгэ жэшээ дурдан: үнсэнһээ ехэ һү һаажа худалдабал, нэгэ жэл соо һаанан һүнэй сэн, гунан гү, али гунжан болгоод худалдаһан үхэрэй-сэнһээ ехэ болохо гэхэ мэтын олон жэшээ харуулжа, һайнаар ойлгуулаа гэжэ хэлэс.

Тинхэдэ эндэ нютагай захиргаанай оөһэдыгоо хүтэлбэрилхэ 8 хүнһоо бүридэһэн комитет һунгэгдаа. Буряад нэгэ хүн (би хэйнотоһоя хадаа хараагүйб) комитет тухай элидхэл хээ гэлсээ һэн. Ород-буряад хоёр хэлэ холижо, худхажа дуугархадань, тэндэ һууһан зон юун гэһыень ойлгожо ядаа хэбэртэй. Тэд тэрэнэй комитедые 9 хүнһөө бүридхүүлэн һунгая гэхэдэнь, булта гараа үргэжэ, һунгаа юм ха. Энэ ушар үнөөхи коммунис байгуулалтын үедэ «гараа үргэгты!» гэхэдэнь, үргэжэ баталдаг, үгэ дуугүй зүбшөөдэг богоол, барлаг ёһо заншалай зарим зонһоо зайлаагүй байһыень гэршэлиэ бөшэ гү?

Заа зуухан асуудал табигдаа: мяханай комбинадта үмсын малые амидын шэгнүүрээр тушаахада, нэгэ килограммынь 60 түхэриг болодог юм байна. Харин Бүргын «эдэбхитэдэй» үмсын малые 45 түхэригөөр худалдажа абаа ха. Энэ 60 болон 45 түхэриг хоёрой хооронд охи илгаас мал тушааһан зондоо түлөхэт гэжэ аймагай гулваа һануулаа. Зарим хүнүүд өөрынгөө пенси, ваучер тухай һанаа зобожо асуугаа. Сэхыень холэхэдэ, асуудал табигшад өөрынгөө хара амин тухай, хайшан гэбэл бэшэнһээ баян болохоб, олзотохоб

БУРЯАД ҮНЭН

Ум Маани Бадмээ Хум

«Буряад үнэн» сониной болон Россин Буддын шажанай түбэй захиргаанай үмэнэһөө тус хуудаһан һарадаа нэгэ удаа хэблэгдэн гарадаг.

Ноябрь 1992 он

ОНОЙ ОРОЛДОЛГО ОНШОТОЙ АРЬБАН

АСАГАДАЙ ДАСАНАЙ ШЭНЭЭР МҮНДЭЛҺЭН ТУХАЙ

...ОЛОН ЗУУН ЖЭЛНҮҮДЭЙ ТУРШАДА НЯГТААР ХАРИЛСАҺАН ТҮҮХЭТЭЙБДИ. ТҮБЭДТЭ ОШОЖО ҺУРАҺАН БУРЯАД ОЮУТАД ЭЛИТЭ ТОМО ЭРДЭМТЭ ЛАМАНАР БОЛОДОГ БАЙГАА. АГВААННИМА, ЛЫГДЭНИИЕ ДУРСАХАДАА, БУРЯАД ОРОНДО БАЙХАДАМНИ БҮРИШЬЕ ТААТАЙ БОЛОНО.

...МҮНӨӨ ҮГЛӨӨГҮҮР ҮШӨӨ ДАХИН АГВААН ДОРЖИЕВАЙ НЮТАГТА ХҮРЭЖЭ, УНШАЛГА БҮТЭЭГЭЭБДИ. АГВААН ДОРЖИЕВ МАНАЙ АРАДУУДАЙ, ОРОНУУДАЙ ДҮТЭ ХАРИЛСААТАЙ БОЛОХО ХЭРЭГТЭ ГОРИТОЙ ХУБИТАЯА ОРУУЛАА ЮМ. ...АГВААН ДОРЖИЕВ БУРЯАДАЙ АГУУЕХЭ ЭРДЭМТЭ ГЭЭШЭ.

(Далай-ламын айладхалһаа. Улаан-Үдэ. 1992 оной сентябрийн 24).

Лхаарамба Агваан Доржиин бэшэг

«ШЭНЭ БАЙДАЛ» (МҮНӨӨ «БУРЯАД ҮНЭН») СОНИН. 1921 ОНОЙ ФЕВРАЛЬ, № 3.

Байгалай урда, хойто бэеэр һуудаг буряад-монголнор Совет ба буфер* хоёр гүрэндэ хубаагдажа, һалаһан болобошье, тус тусгаар автономи абаад, бүхы буряаднар нийлэжэ, дундын байдалаа зохе[illegible] комитет тогтоохонинь гэбэл, бидэ бүхы буряадуудай нэгэ эбээр алибаа ажабайдал, ёно заршамаа һайжаруулан [illegible] оорын хэлэ бэшэгые һайжаруулхань эрхим хэрэг болобо. Бидэ аха дүүнэр һургуули ба ажа түрэхын байдалда маша хаһамжагүй, зальхайгаар наһаяа барадаг нимулас дэлхэй дээрэ бии болобошье ,маша үсөөн бэлэй.

Ажа түрэхын хүдэлмэри һургаалда оролдоогүйһөө эл дээ һамуу ябадал дэлгэрдэ ха. Хүмүүжэһэн уласые үзэбэл, адагтаа өөрөө эдлэхэдые өөһэдөө гаргадаг байна. Энээн тухай Ехэ Суглаанай түлөөнэй түшэмэл* Баяртын Вампилуун Хэжэнгэ нютагтаа арһые эд болгодог тэргүүтэнине* гаргаха завод байгуулхада, олоор хайхаран туһалхагүйн дээрэ зарим мунхагууд харшалха ябадал гаргадагынь тон гомдолтой.

Тэрэ Баярта олоной туһада һүн мэтэ сагаан сэдьхэлээр ами бэе хайрлалгүй оролдоһон, тэрээндэ баясан нүхэл болохонь шухала һэнха.

Энэ үедэ шажанние шүтэхэ хизаргүй сүлөө олоноо бүгэдөөр мэдэжэ, Бурханай шажанай заршамые һайжаруулбал, хэншье харшалхагүй энэ сагта элдэб сонжилтай* байдалаа заһахамнай шухала хэрэг тулаа Баруун, Зүүн Сибириин буддын шажанай ахалагша Бандида хамба шажанай ехэ суглаае (собор) хурахын зүбшөөл олоһон, тэрээндэ түбэд, монгол, буряад, халымаг бүхы шажантан сугларха болоо. Тэрэ суглаан дээрэ Буддын гайхамшагта арюун аад, үнэн мүртэ ударидагша һургаал заршамые зүблэн, унжарһаннине заһаха, зохёохо бээ гэжэ баясанаб.

* Буфер — Алас-Дурныи республика (ДВР).
* Үрнюулхэ — хүгжөөхэ, олошоруулха.
* Ехэ суглаанай түлөөнэй түшэмэл — ДВР-эй Учредительнэ суглаанай депутат(?).
* Тэргүүтэн — гэхэ мэтэнүүд.
* Сонжилтай — эшэгүүритэй, гутамшаг.

АША ГАБЬЯАЕНЬ ГҮРЭН ТҮРЫН ЗҮГҺӨӨ МҮНХЭЛХЭ САГ ЕРЭЭ

Агваан лхаарамбын энэ бэшэг 70 жэлэй саана манай сониной 1922 оной февраль һарын 3-дахи дугаарта хуушан монгол бэшэгээр толилогдоо юм. «Шэнэ байдал» гэһэн гаршагтайгаар Шэтэ хотодо Буряад-Монголой автономито можын (областнин) яаманай зүгһоо манай газета оройдоол гурбадахи һараяа хэблэгдэжэ байгаа.

Тэрэ үедэ буряадууд РСФСР-эй ба Алас-Дурныи буфер республикыи (ДВР) бүридэлдэ ородог автономито хоёр областнуудта хубаагданхай һэн. Гэбэшье тэдэнинь нэгэдүүлэн зохёохо комитет тогтоогдоод, тус комитедэй хүдэлмэриин гол шэглэлнүүд тухай А. Доржиев эндэ бэшэнэ. Буряад арадай автономиин тогтохо хэрэгтэ Агваан лхаарамбын оруулһан хубита айхабтар ехэ аад, мүнөө үшөө хүсэд шэнжэлэгдээ, тодорхойлогдоодүй, энээн тухай олондо мэдээсэгдээдүй.

Буряадай автономито түрүүшын республикын тогтоһоор 70 жэлэй ой хахад жэл болоод, гүйсэхэеэ байна. Тинхэдэнь мүнөөнэймнай засаг үдэр бүрнингөө боро юрьеэнэй хэрэгүүдтэ «тэргэнэйнгээ булуу» хүрэтэр шабардашоод, республикынгаа ехэ ой тухай абла , анир гарадаггүйнь гайхалтай. Али засаг хубилаа гээд, маргана гээшэ гү?

Автономи байгуулгада Агваан Доржиев большевигүүдһээ холо үлүү габьяатай юм гэдэг. Теэд тэрэнэй хубита тухай урда тээнь зорюута хэлэдэг, тунхагладаггүй байгаа. Мүнөө буряадуудай гүрэн түрын 70 жэлэй ойн гүйсэхэеэ байхада, Агваан Доржиевай арад түмэнэйнгөө үмэнэ гаргаһан онсо габьяа тухай хахад хухадгүй гүйсэд хэлээд, үнэн зүбые һэргээхэ саг ерээ. Энэ талаар зохихо материалнуудые эрдэмтэд бэлдээд, А. Доржиевай аша габьяа, дурасхаалыень мунхэлхэ тухай дурадхалтайгаар Буряад Республикын засагай дээдын зургаанда хандаха ёнотой гэжэ тоолонобди.

Шажан түрэ, ажал, һуралсал, хүмүүжэл тухай Агваан лхаарамбын түс бэшэг соо найруулагдаһан бодолнууд мүнөөнэймнай байдалдашье ямар шухала, мэргэн хурса байһаар гээшэб! Хэлэ бэшэгэй удха шанарые тусгаар тэмдэглэнэ. Мүнөө бидэ эрдэмтэй болошоообди гэжэ омогорхохоёо һанадагбди. Харин А. Доржиев үндэһэн арадайнгаа дутагдалые шууд заагаадхина—«маша ханамжагүй, зальхайгаар наһаяа барадаг нимэ улас дэлхэй дээрэ бии болобошье, маша үсөөн байха». Мүн баһа эндэ дурдагдаһан Баярта Вампилуун мэтээр шэнэ юумэ үүсхэһэн зоннне харшалха ябадал манай яһатанай дунда мүнөөшье үзэгдэдэг ха...

Гүшэг хамбын (энэ үшөө нэгэ нэрэнь болоно) дүрэ нютагайнь дасанда тахигдаа юм байна. Арадаймнай агуу-ехэ хүбүүнэй үүргэ, уялгань үдэр ерэхэ бүри улам хурсаар үзэгдэжэ байхань дамжаггүй.

«Буряад үнэн» сониной редакци.

ҮЗЭГТЭНЭЙ СУГЛААН

Нарын эхеэр Хэжэнгын дасанда буддын шажанай хамтын суглаан зарлагдажа, тус президиумэй 1992 ондо хэһэн ажал хэрэг ба [illegible] тухай асуудал зүбшөн хэлсэгдэбэ. Тус [illegible] булгэмэй президиумэй түрүүлэгшэ нүхэр [illegible]таржан Гергеевич элидхэл хэһэн байна. Тус [illegible]үүдһээ гадна аймагай һуурин тосхон бү[illegible]гай зайһанууд, аймагай түбэхи ажалша[illegible]дэй хүтэлбэрилэгшэд уригдаад, суглаанда

[illegible]ба үгэ хэлэ[illegible] тэмдэглэнэ[illegible]нгын һүзэгтэн зонһоо үргэл болгожо суглуулаад, оруулха талаар мүнөө жэлдэ бага бэшэ ажал ябуулагдажа байна.

Дасандаа хамһабарин ажахытай болохын тула һүзэгтэнэй бүлгэмэй зуушалгаар ба аймагай зонхилхы гулааагай захиралтаар Ушхайтын соахозой үйлэдбэрнин газарһаа шорой субаргын барилгада мүнгэ ба бусад зөөрине һүзэгтэн зонһоо үргэл болгожо суглуулаад, оруулха талаар мүнөө жэлдэ бага бэшэ ажал ябуулагдажа байна.

Дасандаа хамһабарин ажахытай болохын тула һүзэгтэнэй бүлгэмэй зуушалгаар ба аймагай зонхилхы гулааагай захиралтаар Ушхайтын соахозой үйлэдбэрнин газарһаа таһалжа, 80 гектар сабшалан, 200 гектар талханай талмай, 80 гектар тухай болшоэрнин газар үгтэһэн байха юм. Мүнөр дасанай коллектив 140 тухай хонитой, 30 толгой эбэртэ бодо малтай, 12 моридтой, тэрэ тоодо 4 унагад, 7—8 тухай гахайнуудтай болоод байна.

Зоной үргэлые, иланганя тэдэнэй үргэһэн адууһа малые суглуулжа асарха хэрэгтэ бүлгэмэй гэшүүд хам оролсоно. Энэ хэрэгтэ Президиумэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Балданов Балдоржо Гутаповичай , ехэ габьяатай байһые тэмдэглэнгүй алгасан гарахын аргагүйл.

1992 ондо зонһоо дасанда, субаргада нэгэ миллион 57 мянган түхэриг мүнгэ зөөри оруулаа юм. Субаргын барилгада мүнгэнэй ехээр дуталдаг дээрэһээ Хэжэнгын буддын шажантанай бүлгэм гүрэнһөө зээлеэр, түрэсэтэйгээр урьһаламжа болгон, 2 миллион мүнгэ абаһан байха юм. Жэлэй саана тус субаргын барилга сметээр 3 миллион түхэриг-харалагдаһан байгаа һаа, мүнөө хүндэ хүшэр сагай ерэхэдэ, даб дээрээ 50 миллион түхэриг-тэ хүрэхэ болоод байна.

Энэ жэлдэ субаргын барилгын жасада нимэ нютагуудһаа, тэдэжэй һүзэгтэн зонһоо мүнгэ зөөри ороо гэбэл, Хөөрхэнөо— 31 мянган түхэриг, Эдэрмэгнэ — 25 мянга, Ушхайтаһаа—54 мянга, Хэжэнгэ тосхонһоо—272 мянга, Ородһоо—19 мянга, Орөдой-Адагһаа—14 мянга, Могсохонһоо—35 мянга, Чисанаһаа—3 мянга, Булагһаа 7 мянга, Загаһатаһаа — 10 мянган түхэриг оруулагдаа.

Дасанай шэрээтэ Цыбан ламахайн ба бүлгэмэй президиумэй гүйлтаар субаргын барилгые ударидахаяа нютагай хубүүн, ехэ дуй дуршэлтэй барилгын инженер нүхэр Базарон Константин Натанханович энэ зунай эхеэр ерэжэ, барилгын ехэ ороё, хүндэ шанартай ажал хүүлэжэ байна. Нүхэр Базароной хэлэнэй үндэһоор, һара бүри субаргын табилгые һаадгүйһоор ябуулхын тула нэгэ миллион шахуу мүнгэ зөөри хэрэгтэй болоно. Тус барилгада мүнгэ зөөрине ехээр бэдэржэ олохын тула талархалтай, баян коммерсантнуудые ехэ, тэрэшэлэн бадарай үргэлые зонһоо үргэнөөр ябуулхые эмхидхэхэ ехэ шухала юм.

Манай республикын хүршэ аймагууд, тэрэ тоодо Хори, Яруунын ба бусад, мүн Шэтын областиин Хёлгын ба Петровско-Забайкальска районуудай олон тоото тосхон һууринуудһаа, нэрлэбэл, Зухэлитэ, Шэлэ, Тэрэбхээн, Бада. Балига, Зудмаари, Үнгөө, Үхэриг, Харагуун, Шонтой ба бусад нютагуудай зонһоо 200 гара мянган түхэриг мүнгэн үргэл ороһон байна.

Буддын шажантанай бүлгэмэй гуйлтаар аймагай эмхи зургаануудай предприятиуудай хүтэлбэрилэгшэдые харюусалгатаэтигэмжэтэ түлөөлэгшэд болгожо томилоод, бүлгэмэй болоод дасанай зүгһоо тусгаар хандалгын бэшэг барюулжа, республикын болон Шэтын областиин районуудаар мүнгэ зөөри зонһоо үргэл эмхидхэхыень энэ зунай үедэ, мүнөөшье эльгэжэ байна.

Буддын бүлгэмэй президиумэй заседанинууд, хирэ хирэ болоод лэ зарлагдадаг юм. Тэрэн дээрэ бүлгэмэй, дасангай ба субаргын барилгын тон шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэжэ байдаг. Энэ жэлдэ нимэ заседанинууд арба гара дахин боложо үнгэрөө. Президиумэй гэшүүд нүхэд Б. Г. Балданов, Д. Г. Баяртуев, П. Балдандоржийн, Ц. Ж. Тогмитов тусхайта һуурин тосхонуудые даажа абаад, тэндээ ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулдаг юм. Эдэ, бусадшье нүхэд аймагай «Хэжэнгын гол» гэжэ нэрэтэй газетэдэ, мүн республикынгаа «Буряад үнэн» газетэдэ дасанайнгаа, субаргын барилга болон бүлгэмэй ажал тухай статьянуудые бэшэжэ, толилуулжа байдаг юм.

Дасанай хубараг—акциинуудые тараагша Д. Намжилов, субаргын барилгын ахалагша инженер К. П. Базарон, республикын Верховно Соведэй арадай депутат Б. Б. Рыбдылов, дайнай ба ажалай ветеран П. Балдандоржийн, Зүхэлитэ нютагай ажалай ветеран Цыбикдоржо Бубеев, Чисаанын буддын бүлгэмэй түрүүлэгшэ Б-Ш. Г. Дондоков, Хэжэнгын сомоной зайһан Ц. Ц. Дугаров, ажалай ветеран Д. Ш. Доржигутапов, Дунда-Худанай сомоной зайһан Ц. А. Рабданов, лама Ж. Шадраев, дасанай шэрээтэ лама Ц. Дашацыренов болон бусад үгэ хэлэхэдээ, түбхын түрүүн субаргын барилгые түргэдхэхын тула мүнгэ зөөри, бусадые, хэрэгтэй материалнуудые бадар болгон зонһоо эмхидхэхэ, дасандаа али болохоор бодоторо туһаламжа хүргэхэ байһанаа мэдүүлхын хажуугаар дасанай хубарагуудай дунда буддын шажанай шанга жаяг заршам байгуулха, шажанай һургуули, эрдэм мэдэсынь дээшэлүүлхэ шухала гэжэ эрилтэ табиһан байна.

Р. ЦЫМПИЛОВ,
ажалай ба дайнай ветеран.

Энэ хуудаһанай материалнуудые Н. БАДМАРИНЧИНОВ бэлдэбэ.

Соёлой һонин

«БУРЯАД ЗҮЖЭГ, БУРЯАД СЭДЬХЭЛ...»

Буряад драмын академическэ театрай 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёнололой үдэшэ амаралтын үдэр, ноябриин 15-да һүр жабхалантайгаар үнгэргэгдэжэ, харагшадые, холо ойроһоо ерэһэн алишадые ехэтэ баярлуулба гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй. Тайзан дээрэ урдань харуулагдаһан зүжэгүүдһээ хэһэгүүд бага багаханаар зохидоор харуулагдажа, эдэ зүжэгүүдтэ эрхимээр наадаһан бэлиг суута артистнууд болохо Ч. Гомбонов, Н. Гендунова, М. Степанова, В. Халматов, Ю. Шангина, Д. Дондуков, Ж. Иванов болон бусадай нэрэнүүд соносхогдсо.

Буряад драмын театрые суурхуулһан «Будамшуу», «Ээдрээ», «Оптимистическэ трагеди», «Барабанщина», «Ревизор», «Улаахан нуһадтай уляангирхамни» болон бусад зүжэгүүдһээ хэһэгүүд харуулагдажа, эндэ суглараг шадай бахархал ханааба. Театрай артистнууд энэ багахан үзэгдэлүүдтэ бэрхээр наадажа, бэлиг шадабаряа гэршэлһэн байна. Олондо мэдээжэ артистнууд Ц-Д. Нурбуев, М. Зориктуева, М. Елбонов, М. Жалхандаев, Д. Султимов, С. Улзадаева, Л. Дугарова болон бусад ураг бэлигээ дэлгэжэ, баярай үдэшэдэ хабаадагшадые хүхеэбэ. Буряад театрта зорюулагдаһан, буряад зүжэг, буряад сэдьхэл үргэлжэ шорвууе М. Елбонов дуулаба.

Концерт-наадан ёхёдоо хубида амаршалгын үгэнүүд хэлэгдээ. Манай республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Р. Б. Гармаев һайн һайхан үгэнүүдые хэлэжэ, «Бурладай габьята артист» гэһэн нэрэ эзэргэдэ хүртэһэн театрай артистнууд Б. Очирова, Ж. Балданов гэгшэдтэ үнэмшэлгэнүүдые баярай оршон байдалда барюулһан байна. Тиин республикын хүтэлбэрилгын зүгһоо 250 мянган түхэриг театрай хүжэлтэдэ дамжуулһан тужай эндэ мэдээсэ. Министрүүдэй Соведэй хүдэлмэрилэгшэ Ж. А. Буркова, республикын соёлой министрэй орлогшо А. А. Петрунин, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй түрүүлэгшэ Д-Н. Д. Дугаровэ, Монголой Нацдоржын нэрэмжэтэ драмын театрай ахамад режиссер Доржсамбуу, тус театрай Монголой габьята артист Түмэр-Хуяг, Тувагай хүгжэмтэ-драмын театрһаа Ооржак Дамба хуураг болон бусад нүхэд театрай хүтэлбэрилэгшэдые 60 жэлэй ойлаа сэсэгүүдые барюулһан байха юм. Тэрэшэлэн Агын автономито өөрөгөй түлөөлэгшэдтэй ерэһэн соёлой таһагые дааша Б. Б. Мункожаргалов театрайхидые халуунаар амаршалжа, 60 мянган түхэриг театрай жасадые, догойихид мори, хоёр бөлэглэбэ, тиихэдэ Агаһаа театрай хүжэлтэдэ үнөө 100 мянган түхэриг ороһон байна.

Улаан-Удымнай театрнуудай артистнууд буряад театрай тэйзан дээрэ хүдэлдэг нүхэдөө зүжэг наадааараа дуу хатараараа амаршалжа, зооные баясуулба. Оперно театрай залуу артистнууд Тогмит Танхаев, Дамба Санданов гэгшэд һайхан дуулжуулга зорюулба. Бестужевай нэрэмжэтэ ород драмый театрай артистнар «Аленушка эгэнэ. Иванушка дүүхэй тухай» онтохо буряад хэлэн дээрэ харуулжа, баяр ёнололдо хабаадагшадые энеэлгэбэ. Дуу, хатарай «Байгал» ансамблийн дуушан, республикын габьята артистка Дымбрын Ринчинова «Түлгын дуугаар» амаршалба. Энэ үдэшэ амаршалгын үгэнүүд олоор хэлэгдээ, мүнгэн зоёри театрай жасада оруулагдаа. «Хэды сүлөөгүйшье хүнүүдэй театрта ерэжэ байна-гоорнь халуунаар амаршалһан байна.

Тиихэдэ Хэжэнгын, Хорнин, Хурамхаанай, Түнхэнэй, Ахын, Сахааминай, Бэшүүрэй, бусад аймгуудла түлөөлэгшэд үгэ хэлэжэ, ехэ мүнгэн зоёри дамжуулһан байна. Тиихэдэ нютаг нютагайнгаа артистнуудта табан хушуу малһаа үбэлэй үүсэ, үнэтэ бэлэг-сэлэг, баганнинь һайн, ходоодо ори ганса буряад театраа дэмжэе» гэжэ профессор, искусство шэнжэлэлгын доктор В. Ц. Найдакова уряалаа. Үндэһэн хэлээ үргэхэ, дэмжэхэ хэрэгтэ эбтэйгээр хабаадажа, хамта худэлдэг «Буряад үнэн» газетэ, буряад театр тухай тус газетын редактор Н. Б. Цыренторжиев хэлэв, 60 жэлэй ойгоор театрайхидые халуунаар амаршалба. Баяр ёнололой энэ үдэшэ һүнинн тэн болотор үнгэрбэ. Үндэһэн театраа дэмжэхэ, сэгнэхэ сэдьхэлтэй эсной, хүтэлбэрилэгшэдэй олон байһые гэршэлбэ Сшуу.

Б. ДОРЖИЕВА.

Зурагууд дээрэ: Бальжан хатан—Россин Федерацийн габьята артистка Лариса Егорова; баяр ёнололой удэшэ дээрэ Хамн театр (Россин Федерацийн габьята артист Георгий Бутуханов) амаршална; «Тайшаагай ташуурта» бэлигтэй артистнууд Доржо Султимов (Гүрэмбэ), Дагзама Чимитова (Долгор) гэгшэд наадажа байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фотосурагууд.

ҮРГЭН ЗАГАНАЙ ҮБСҮҮН ДЭЭГҮҮР...

(Уран зохёолшо Цырен-Дондок Хамаевай дурасхал

Үргэн Заганай үбэртэ, үндэр Хайрангын хормойдо оршодог Шэбэртэдэ Улаан-Хадын хабшалаар шэмэрүүн жабараар үлсэгэд, саһа бордоһоор нэдэжэ байгаа һэн. Тэрэ хадаа 1988 оной февраль һара бэлэй.

Шэбэртын дунда һургуулиин буряад хэлэнэй болон литературын кабинет соо Буряад ороноймнай уран зохёолшодой олон номуд суглуулагданхай байна. Тэлэнэй дунда энэ нютагта түрэһэн, үдэһэн Дондок Улзытуев, Цэрэн-Дондок Хамаевай бэшэһэн зохёолнууд онсо һуурсаа эзэлэнхэй.

Шэбэртынгээ һургуулида һураха үедөө Дондок Улзытуев, Цэрэн-Дондок Хамаев гэгшэдэй нүхэдөөрөө суг гаргадаг байһан «Ошон» гэжэ гар бэшэгэй газетын хэдэн нэмер һургуулиин хнааб оронсоо шэнжэлгын музей соо хаража, һонирхон уншаа һэм.

Бага балшар наһанһаа тоонто нютагтаа, түрэл хэлэндэгэ гүнзэлыгоёр дурлаһан байхэдаал, дурсагдагша хүнүүд болгитэй уран зохёолшод болоно шадаа ха юм. Мунөө үедэ Шэбэртын һургуулида «Ая-ганга» гэжэ уран зохёолой кружок хүдэлдэг. Кружогой эдир гэшүүд «Ошон» мэтэ ханьы газетэ үе-үе болоод, гаргажа байдаг.

Тиихэдэ буряад хэлэнэй болон литературын багша Һамажаб Занданова Дымбрыловатай уулзаһамни, нигэжэ хөөрэжэ һуугаа һэн:

— Шүлэг, рассказ бэшэхэ дуратай үхибүүд олон. Хожомынь тэдэ булта Дондок Улзытуевтаа адли гайхамшаг поэдуүд болохошьегүй аалам. Зүгөөр ураг зохёолдо дуратай, түрэл хэлээ эрхимээр мэдэдэг улад болохо гэжэ найдамаар гэшэ.

Аяга, Щанага, Шэбэртэһээ урган гараһан Цэдэнжаб Дондубон, Дондок Улзытуев, Владимир Жалсанов, Цэрэн-Дондок Хамаев Бальжи-Нима Памдыков, Цэрэн-Дондок Шагжиев гэгшэд нютаг нугаяа сурхуулһан бэлигтэй хүбүүд байгаа. Байгаа... Бусадай дундаһаа эгээл һүүлдэ дурдагдаһан Цэрэн-Дондок Хамаев мэндэ ябаһанаа, энэ намартаа наһа бараба.

Цэрэн-Дондок Хамаевичай бэшэһэн зохёолнуудые яаралгүй ирнаб...

...Саһа сагаалхюулан шардайса гүйжэ ябаһан Жалсаадайгаа харажархиһаа, Дулгуудайн зосоо үнэ бутаржа, нюдэндэнь гэрэл ороходол гэшэбэ. Зээрдэгшэн толгойгоо дээрэ үргэжэ, шэхээ һүрмылгэн, Жалсаадайн зүг руу нэгэ хэһэг хаража зогсоод, бүрбэгэрхэн ханиа таниһадаа, баясаһандал инсагаалаад, һулааб таатаай эмээлэйнгээ хойноо болошоторнь бэеэ һэгсэрбэ. Наада захада байһан хаан толгойтой дуи сагаан хонин Жалсаадайн ерэхые харахадаа, хурьгандаа мээхэйһэндэл, мүн лэ хэды хэды хүхэнэн татажа, маараад абаба...

Уран зохёолшын балшар наһан Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуусхэ дайнай шэрүүн жолнуудтэ тудалдаһан байна. Тиимэһээ «Жалсаадай» гэжэ түужа соо хэлэгдэнэн үйлэ хэрэгүүд тон зүбөөр зураглагданхай. Дайнай жолнуудэй айхабтар хүшэр байдалда үбгэ эсэгэнэртэсэ, эжынэртэсэ адли бүхы ажалда хабаадаһан үхибүүд зобохо тушхые, үлдэхэ даарахые дүүрэн үзэһэн байна. Эгээл тиимэһээ абанар болон аханарнай хоротэ дайсанаа даража, нютаг нугаяа түргэн бусаһай даа гэжэ үхибүүд үдэр һүнигүй хүсэнэ. Илалтын үдэрые дутэлуулхын тула Жалсаадай матэ арбаадтай хүбүүд дайнай газарташье оноохоор шиидэнги.

...— Шагна. Би удаан бодооб, үнэ шиидэлб. Энээн тухайгаа эгээн дутын нүхэртөө хэлэхэ ёноороо хэлэхэ байгааб. Нэгэ хүн лэ энээн тухай мэдэхэ эрэгтэй, нЭм дээрэ тогтоо һэм. Би хүлгайгаар фронт оноохом. Абанарайнгаа үбөөс аалагүй абаха ёнотэйбди. Гурба хоноод ябахаб. Борсо, сухаари, бэшэлье харгыда абажа ябаха юумэ хүү бэлдээб. Минии онолоо хойно эжыдэм үһаалсажа байгаарай. Бусажа шадалгүй һаам, эжыем харалсарайш, зай?

Хойн нютагаа ехэ болгожорхиһон Чимидсүү ондоо хэлэхэ үгөсэ оложо ялаад:

— Зай,—гэбэ...

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуусхэ дайнда зорюулагдаһан үдөө нэгэ зохёольнь гэбэл, «Ормэг дээрэ» гэһэн туужа болоно.

Залахан гэдэг басаганай хаһрата нүхэр Гэндэн дайнда алуулна. Нютагтаа ночтальонэо хүдэлдэг энэ басаган дайнай газарһаа зугаһаан Дамбин гэдэг бодхуул хүндэ носуулан баһуулбаньше, тэрээгээ һүүлдэнь буудажа алаха зоригтой байна. Энээнһээ улажалан, хэлитэй болоһол басаганай хэсүү бэйдэлые ойлгохоор. Гэбэньше Залахан бүхы бэрхэшэлнүүдые дабажа шадана.

...Хиний хабсагайн ороондо гараад, морниньь байгаа. Эдэнһээ тодроод холо хүлэтэр харгдана. Уһанай саада тэхэ Баяжсатын хүтэлье үзэгдэбэ. Гэндэнэй хөмөхэн гэбэшинь элиҳэн досоонь ороб. Хормэхэншни хангин хабсагайнаа хаһинүй үлөө,— гэжэ нюур нюураараа Гэндэнтэй уулзаһандал үгэлөөд:— Хайрата гансамни, Хормэхэндээ бусаагүйшни муу байна даа, —гэбэ уруугаа Аха голоо нэртэн, удаан даа бодолгоо болоод, һуугаа һэн...

Аядайнгаа, ороноогоо туухэдэ хабшатай зохёолнуудтэ сорёоль «Ган-Булад» гэжэ туужа мүн лэ нэрлэхэлэ болоно. Граждан дайнэй һүрөөтэ үйлэ хэрэгүүд. Ган-Булад гэжэ нэрэтэй эрэлхэг баатар тухай тэндэ хэлэгдэнэ.

Ажабайдалтай хара, сагаан үнэнүүдые ялгаралан тодоруулһан, хүүли бусад ябадал мүүшаһан, һайхан хэрэг мартаһан зохёолнууд Цэрэн-Дондок Хамаевай номуд соо бий.

...Хөөрэ хада шуһа мяхандань шэнгэжэ, энэ бототор амар заяа үзүүлэгүй шуналайнгаа һүүлшынь амтагүйхэн шүүһьень амандань хэхээ орондожо байхадаа. Дүлэзн Дэршэгтээ наһанаа бү таби, шадаа һаа, баян бүдүүн ябаха юм гэһэн гэхэ. Баяжаха, зөөри суглуулха шунахайрал Дэршэгтэй сэдьхэл бодол үрэмдэжэ, шоно һанаа һанаалан, шудээ зууһан байгаа...

...Дэршэг хүсэлэн бодожо, ханадань үлгөөтэй байдаг хоёр аматаяа абажа, дэрэ дороһоо һомоёо гаргэба. Тингээд алхам бүхэнөө хулгайша хүндэл шэмээгүй аргаахан татаа... гөөр газаашаа гэри бүрхэг, сашье мүшэя... да, үглөөгүүр... ха хэбэртэй. Б... раа бээ бари... хэрэлсы... Гэнтэ толгойн... жа ябахлаа... шабха дарба... ранхые урбуу... һэндэл, холо... гай абнан суу... («Бугын эбэр... haa).

Сагаан сэ... зантай, тиим... һайхананаар дур... залуу зон «... үсөр» гэжэ т... ройнууд боло...

...Шубуудай... сэг набшын... шуугай хямар... даань. Яжа... гэшхэлхэнь, ... бүхэн Майдар... утаһа дайран, ... байдалай муне... мэдэрүүлнэ. ... дэншье бэш...

Цэрэн-Дондо... бэшэһэн ному... ряад арадай... тараха, бэлиг... зохёолнио т... расхаал болоо...

«Буряад ... редакцида о... Дондок Хам... руун соёлой, ... һүргуулиин та... гаадаг занша... Энэньше о... даа. Уран зо... налист һэн хо... зетьш редакц... орохо һэн г... рассказ г... байһаар ороо...

— Үү, хад... ев, хаанаһаа ... шн?—гэжэ ... наар дурсаг... эзэд—уран ... рендулма Ц... догой, Булат... Жанчинов ... байгаа.

Уран зохё... харгыда ... долмэрнин т... узүүлдые т... ра, Цэрэн-До... баһа нигэжэ, ... мэдүүлдэг һ...

— Газетэ... мэдэхэ... бэшэгдэхэ... на. Туужа... бэшэ болоо... ниг... ушахад... радаг юм... радаг ... Нигэ... хэ... бэшэхэ хэрэ... ньше байдалые... дэржэ, тосхо... дэг болонхой... хэлэгдэнэн ... аймагай Безбо... ринай нэгэ... дүрбэн баяр... буулжа байна... жо, оруулагд... Н.

25 ЖЭЛЭЙНЬ ОЙН БАЯР

Шэмээшэгүүдэй арадай дуунууд хүхюу зугаатайшье, гуниг... Баяхан, Улаан-Удын мэхэ... бинадай Соёлой одон соо 25 жэлэйнгээ ойн баярые «Забайкальские янтари» гэһэн ансамбль нэрэтэй сонотойгоор тэмдэглэбэ. Баярай энэ үдэшэ «Забава», «Истоки», «Тоонто» гэһэн фольклорно ансамбльнуудай гэшүүд тэдэнинь хани халуунаар амаршалан, дуу, хатараа зорюулба. «Тоонто» ансамблиинхид «Забайкальские янтари» ансамбльтай хамта «Хүрич хэер» гэжэ дуу дуулажа, эндэ суглараг шадые баясуулаа.

«Рябина» гэһэн дуугаар шэмээшэгүүдэй ансамбль концертээ эхилжэ. Людмила Осипова, Мария Горшкова гэгшэд энэ дуу эхилэн татаба. Хүхюун зугаатай, хатар наадатай частушкануу, гуниг түрүүлмэ урданай шэмээнэг дуунууд энэ үдэр олон байба. «В островах охотник» гэһэн дуунда Галина Матвеева гол үүргэ бэелүүлбэ. «Скрывается солнце степью» гэһэн шэмээшэг дууе Л. Осипова, Е. Петрова гэгшэд дуулаа.

Тус ансамблие байгуулгада хормейстернүүд Н. Н. Дорофеев, М. А. Белокрыс, Л. П. Лисогорова гэгшэд габьяатай гэжэ тэмдэглэхээр. Энэ ансамблиин эгээл наһатай дүүшан Евдокия Андреевна Соколова 75 наһатай, харин эгээл залуу Валентина Викторовна Афанасьева 40 наһатай юм. Энэ бүлэгтэ гол түлөө пенсионернүүд хабаададаг байна. Гэбэшье тэдэнэр ехэл хүхюун зугаатай, сарюун зон гэжэ онсолхоор.

Ансамблиин гэшүүдэй ябаагүй газар Буряад Республикада хомо юм. Баргажанай, Зэдын, Кабанскын, Прибайкалин районуудай ажалшадта ансамблиинхид саг үргэлжэ айлшалдаг байна. «Байгал—дэлхэйн гэндэмэни» гэһэн фестивальда, Улаан-Удын 325 жэлэй ойн баярта, Гэсэрэй һайндэртэ шэмээшэгүүдэй энэ ансамбль эдэбхитэй-гээр хабаадаһан байна.

Баярай үдэшэдэ амаршалгын үгэ хэлэһэн республикын соёлой министр Н. Ю. Мадуев ансамблиин дуушадта үшөө ехэ амжалта хүсэбэ.

Г. ДАРИЕВА.

Спорт

ЭДИРШҮҮЛДЭ ҺУРГААЛ БОЛОБО

Буряад Республикын Эрдэм һуралсалай министерствын шангда хүртэхын түлөө дүрэ бэлиндалгын барилдаанаа жүрысоо үнэргэгдэбэ. Буряадай элитэ спортсмен, спортын габьята мастер Борис Будаев эдир спортсменүүдтэй эндэ уулзажа хооролдоо.

Хэды хүшэр сагай ерэзд байбашье, һорилго, һуралсалаа һуладуулхагүй, харин улам шангадхаха, арга дүрээ мүлихэ хэрэгтэй гэжэ Буряадай суута барилдаашан эдиршүүлдэ һургаал болгон хэлэбэ. Удаань тренерүүдэй совет дээрэ республикын зарим аймагуудай эдир барилдаашадай бэлэдхэл муутай байһые тэмдэглэбэ һэн. Б. Д. Будаев хадаа манай республикада байдаг Россин гүрэнэй тренер юм. Дүрэ буляалдалгын барилдаанай буряад һургуулиин саашанхи хүби заяан тухай, ялгаад саашадаа хүгжэхэб гэһэн асуудалнууд зүбшөн хэлсэгдээ.

— 1-дэхи интернат һургуулиин һурагша Эрдэни Базаров намда ехэтэ һайшаагдаа,— гэжэ суута барилдаашан тэмдэглэбэ. —Тэрэ түгэсхэлэй уулзалгада миниий зээ хүбүүн Жаргал Дондуновые илаба. Эдэ хоёр хүбүүд саашадаа бэрхэ барилдаашад болохо аргатай, ганса һайнаар һорилго, бэлэдхэл хэхэ, шанга журам сахиха хэрэгтэй. Тэд ямэ бэлигтэй эдиршүүл үсөөн байна. Эндэ тренерүүдһээ ехээр дулдыдадаг ха юм. Тэдэнэрнай ажалдаа зохёохы ёһоор хандахаяа болёо юм гү, ади согзалияа алдаа юм гү?

Зүб лэ даа. Һүүлэй хоёр жэлэй туршада эдир барилдаашадаймнай бэлэдхэлэй хэмжээн бага-сага доошолоо. Үнэхөөрөөшье, тренернүүд шэнэ аша үрэтэй авганууудые, дүй дүршэлые бэдэрнэгүй, хэрэглэнэгүй гэжэ һанагдана. Хуушанайхяараал хүдэлдэг хадань, һайн дүнгүүд хомор болоо гээшэ габ даа.

Эдир спортсменүүдые эрхимээр хүмүүжүүлдэг тренернүүдые нэрлээбди. Виктор Ринчинов (Баргажан), Сырен-Доржо Будаев (Түнхэн) гэгшэдэй хүмүүжэмэлнүүд һүүлдэй хэдэн жэлэй туршада эрхим барилдаашад боложо ябаһанаа нэгэнтэ бэшэ гэршэлээ. Энэ мүнөө үнгэрһэн мүрысөөндэ баргажанаархидай хабаадалсаагүйнь халагламаар.

Мүрысөөнэй үедэ шанга тулалдаанууд болоо. Адли тэгшэ арга дүрэтэй, хаба шадалтай эдир барилдаашадай эгээл хатуу зоригтойнуудынь лэ илажа гараа. Илалта туйлаха зоригой түлөө тусхай шангаар Түнхэнэй аймагай Толгойн дунда һургуулиин һурагша Бадма Малханов шагнагдаа һэн. Бусад шагнуурнуудтэ Э. Петухов (Түнхэн), Э. Базаров (9-дэхи ДЮСШ), А. Жамбалов (7-дохи ДЮСШ), В. Ширапжалсанов (9-дэхи ДЮСШ), Б. Цыденов (Хэжэнгэ), Б. Чимитцыренов (7-дохи ДЮСШ), Е. Ерыгин, О. Чернышев, С. Молоткин (булта 7-дохи ДЮСШ), М. Балаганский (Хорин) гэгшэд илалта түйлаһан байна.

Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтай студент, спортын мастер Алексей Цыренов тус мүрысөөнэй эрхим судья гэжэ тоологдобо.

В. СЫДЕЕВ.

Үнэрһэн һарын хорин хоёрто Бэшүүр тосхоной 3-дахи хүсэд бэшэ дунда һургуулиһаа холо бэшэхэнэ оршодог ангуушан В. И. Исаевай хашаагай хажуудахи мойноной сэсэрлиг соо тайгын эзэн уриалгүйгөөр айлшалжа ерээ. Энэ айлтай хүршэ ажаһуудаг ангуушан Зверьковтоной гэр бүлынхид баабгайе түрүүлэн харажархиба. Тэдэнэр түрүүшээр сэсэрлиг соогуур хэнэй сэнгэжэ ябаһые ойлгоно ядаа. Арьяатан хүнүүдэй абяа дуулахадаа, тэдээн тээшэ гүйшэбэ. Тэрэ дороо ангуушан дуудагдажа, баабгайе буудажа алаа һэн.

Баабгайн бээнь шалшаахай нойтон байба. Уһанай эрьеэр ябаа гэжэ ойлгохоор байгаа һэн. Баабгайн түүшэ эмдэхэдэ, гэдэһэн соонь по... хын үлэгдэлнүүд олдобо. Тайгын эзэн урид эдеэлжэ үрдинһэн байгаа хаш. Ангуушад арьяатанные долоон наһатай гэжэ элиҳүүлдэг һэн. Энэ «мала хулгана» ямаа хулгайлаа хүнүүдэй абяа дуулаһаа, тэдэ... ерэбэ гээшэб?

Энэ зунай эхеэр хуурай, хюруутай байна... жэмэс, намар... хооһон баабгайн... шье айхаа бе... дэржэ, тосхо... дэг болонхой... хэлэгдэнэн ... аймагай Безбо... ринай нэгэ... дүрбэн баабгай... буулжа байна... жо, оруулагд... Н.

Болоһон

УРЯАЛГҮЙ АЙЛШ...

БУРЯТИЯ мүнөөдэрэй номерто

«Прибор бүтээгшэдэй баян дэлгэр ба үгытэй ядуу байдал» — В. Матвиевскинии фоторепортаж.

Буряад Республикын Верховно Соведэй сесси дээрэ баталагдан абтаһан документнүүд.

Республикын болон СНГ-гэй һүүлэй ... баяр.

Буряад Респ... гаалиин баалин... гаалиин баяанн... гаар хөөглэ... тухай Хуули... Соносхолнуу... нүүд.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үблсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи — 2-54-54 редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй үндэлмэриин ба нинтын эмхинүүдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономи ческа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олонитын үндэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, Манай корреспондент; Агинскда—3-45-94; Закаменскда —30-61.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтерн— —2-23-67, вахта—2-56-62.

Газетэ жэлдэ 260 дахин гарана. Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Газетын индекс 50901. Тираж 7 590. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 21.05.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствын республикинскэ типографидэ газетэ барлагдан хэблэгдэбэ. Директорэйнь телефон 2-40-45.